

Економічна лексика: семантичні зміни та нові вияви в публіцистиці на початку ХХІ ст. // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 20/4. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 36–38. (0,4 друк. арк.)

УДК [81'37+81'38'373:33]:82-92

Марина Навальна,
доктор філологічних наук,
професор кафедри професійної освіти
ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди”

ЕКОНОМІЧНА ЛЕКСИКА: СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ ТА НОВІ ВИЯВИ В ПУБЛІЦИСТИЦІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті проаналізовано найуживаніші економічні лексеми, які зазнали семантичних змін у мові української періодики на початку ХХІ ст., охарактеризовано чинники, що спричинили нові лексико-семантичні вияви, визначено їхню стилістичну роль.

Ключові слова: економічна лексика, мова української періодики, лексико-семантичні процеси, стилістична роль.

В статье проанализированы наиболее употребляемые экономические лексемы, которые подверглись семантическим изменениям в языке украинской периодики в начале ХХІ в., охарактеризованы факторы, что определили новые лексико-семантические проявления, определена их стилистическая роль.

Ключевые слова: экономическая лексика, язык украинской периодики, лексико-семантические процессы, стилистическая роль.

In article the most used economic lexemes which century have undergone to semantic changes in language of the Ukrainian periodical press in beginning XXI are analysed, factors that new lexico-semantic displays have defined are characterized, their stylistic role is defined.

Keywords: economic lexicon, language of the Ukrainian periodical press, lexico-semantic processes, a stylistic role.

В українському мовознавстві інтерес до лексики, що позначає економічні дії, процеси постійно зростає [2; 3; 6]. „Повсякденна увага засобів масової інформації значною мірою спрямована на питання економіки, фінансів, банківської справи, бізнесу тощо, безперечно, істотно сприяє популяризації аналізованої тематичної групи лексики та активному засвоєнню її громадянами держави. Зокрема, це досягається завдяки використанню широкого жанрового розмаїття друкованих текстів, а ще більшою мірою – передач електронних мас-медіа: економічних оглядів, або дайджестів, діалогів з відомими економістами, бізнесменами, фінансистами, інтерв'ю, нарисів, найрізноманітніших видів реклами та ін.” [6, с. 64-65]. Широке функціонування економічної лексики у різних функціональних виявах і визначає **актуальність** дослідження.

Метою розвідки є аналіз найуживаніших економічних лексем, які зазнали семантичних змін у мові української періодики на початку XXI ст., а також окреслення чинників, що спричинили нові лексико-семантичні вияви, визначення їхньої стилістичної ролі.

Виклад. У мові сучасної української періодики вживаються економічні лексеми в прямому значенні, напр.: *демпінг* „продаж товарів на зовнішніх ринках за викупними цінами, які значно нижчі від цін всередині країни або на світовому ринку” [4, с. 66]; *квитанція* „письмове підтвердження про одержання грошей, документів або матеріальних цінностей” [4, с. 115]; *світч* „сукупність операцій з валютою і цінними паперами, пов'язаних із зміною зобов'язань учасників цих операцій” [4, с. 220]; *офф-шор* „центри спільного

підприємництва, які надають пільговий режим фінансово-кредитних операцій в іноземній валюті для іноземних резидентів” [4, с. 173] та ін. Пор.: „Сьогодні **демпінг** не дуже популярний процес” („Газета по-українськи”, 12.04.2009); „Половина світових фінансових угод – в **офшорі**” („Дзеркало тижня”, 30.04.2009); „...як впливає з оприлюдненої інформації, акціонерами більшості зі 174 кредитних установ так і залишилися юридичні особи, частина яких зареєстрована в **офшорах**” („Українська газета плюс”, 31.06.-6.02.2008).

Активізувався в мові преси процес вживання економічних лексем у переносному значенні. Так, іменник *інфляція* „підвищення загального рівня цін, знецінення грошей внаслідок перепоповнення каналів обігу грошовою масою” [4, с. 105] вживають у переносному значенні „не виконання обіцянок; порожні слова”, напр.: „Інавгурація на тлі **інфляції** слів, грошей та надій” (заг.) („Народна”, 27.02.2010).

Дієслово *мити* „очищати від бруду водою, водою з милом або іншою рідиною” [1, с. 526] в публіцистиці вживають у словосполученні *мити гроші*, тобто „легалізовувати отримані незаконним шляхом гроші” [1, с.133]. Пор.: „Банки, де **„миють”** гроші (заг.). СБУ викрила незаконну діяльність конвертаційного центру, до якого входило шість банків” („Україна молода”, 30.05.2009).

Відзначаємо, що в мові української періодики активно продовжують використовувати відоме словосполучення *відмивати гроші*. Що беззаперечно засвідчує про негативні, протизаконні дії в обігу грошей. Напр.: „...*під виглядом оплати неіснуючих товарів та послуг приховували від оподаткування чималі кошти, тобто **„відмивали”** їх*” („Україна молода”, 4.03.2009).

Поряд із зафіксованими переносними значеннями спостерігаємо тенденцію до утворення нових переносних значень, які не подані у сучасних словниках. Напр., дієслово *підстрибувати* „робити невеликі стрибки вгору; підскакувати; підплигувати” [1, с.783] вживають у переносному значенні

„змінювати розмір, обсяг у бік збільшення”, пор.: *„Якщо ж барель **„підстрибне”** до 70 „вічнозелених”, Україна буде змушена заплатити 309 доларів нинішнього року і 386 – наступного”* („Україна молода”, 28.01.2009). Хоч дієслово *підстрибувати* позначає зміни до збільшення чогось, для української економіки, як засвідчує контекст, це призводитиме до негативних результатів.

Дієслово *вибивати* „відокремлювати ударами від чого-небудь; поштовхами викидати, виламувати” [1, с. 86] вживають у переносному значенні „домогатися чогось”. Пор.: *„Поки МЗС намагається **„вибити”** у Євросоюзу безвізовий режим для українців, секретаріат Президента пропонує ввести візи для громадян ЄС”* („Україна молода”, 7.04.2009).

Іменник *гонорар* „грошова винагорода авторам праць з науки, літератури, мистецтва і т. ін., яка видається за договором” [1, с. 191] вживають у значенні „хабар”, пор.: *„Як правильно вибирати пологовий будинок і скільки грошей треба готувати на **„гонорари”** лікарям у столиці та за її межами”* („Україна молода”, 26.05.2009).

Економічні слова набувають нових значень. Відома розмовна лексема *бюджетник* „працівник бюджетної організації” [1, с. 69] вживається зі значенням „лоукостовські літаки”, зважаючи на дешевизну перевезень. Напр.: *„Літають **„бюджетники”** в Індії, Таїланді, Китаї, Єгипті і сотнях інших держав, причому навіть деяких африканських”* („Україна молода”, 27.05.2008).

На позначення прибутку в мові української періодики вживають не тільки спеціальні терміни, але й загальновживані, які навіть надають текстам розмовності, розкутості тощо. Так, іменник *бариш* „прибуток від торгівлі або перепродажу; взагалі всяка вигода, прибуток” [1, с. 37] подають навіть аналітичні видання. Напр.: *„...частина отриманих у такий спосіб **баришів** відмивалася на американській території...”* („Дзеркало тижня”, 18.04.2009).

Широко функціонують у друкованих засобах масової інформації okazіonalіzmi, що позначають економічні дії та процеси. Маємо відоме слово

грант, яке має одне зі значень „благодійні кошти, що їх надають безоплатно для фінансової підтримки наукових досліджень, діяльності окремих науковців, творчих працівників тощо на умовах, передбачених грантодавцем” [7, с. 189]. У періодиці натрапляємо на нову лексему *грантоїд*. Так іронічно, глузливо називають тих, хто без користі чи на шкоду витрачає гроші, передбачені грантом. Пор.: „Під прикриттям гасел про боротьбу з курінням ревні наповнювачі держбюджету і „**грантоїди**” взяли за методичне знищення галузі” („Дзеркало тижня”, 28.03.2009).

Автори статей економічної тематики вдаються в текстах до слів-варваризмів: *стенд-бай*, пор.: „Кредити „**тенд-бай**” МВФ видає порціями – тоді, коли в них виникне потреба” („Україна молода”, 7.11.2008). Або подають трансформовані сполуки. Так, російськомовний вислів „Казнить нельзя помиловать” у заголовковому комплексі газети „Дзеркало тижня” подано в такому вигляді з дієсловом економічної сфери *банкрутувати* „ставати банкрутом” [Великий, с. 36]: „Нафтогаз України”: **банкрутувати** не можна врятувати” („Дзеркало тижня”, 27.06.2009).

Часто журналісти використовують аббревіатури, що стосуються економічної діяльності. Здебільшого такі скорочені утворення є okazіоналізмами, інколи вони стають частинами лексем. Напр.: „Електронним переказом „**Веб-мані**” гроші перераховують миттєво” („Газета по-українськи”, 31.10.2007); „Ми їх **приЄДАПСимо!** (заг.). Діяльність консорціуму **ЄДАПС** у сфері обігу бланків цінних паперів...” („Україна молода”, 4.06.2009); „**БЮТжет** замість Держбюджет” (заг.) („Дзеркало тижня”, 26.01.2007); „Кабмін таки вирішив зобов’язати всіх приватних підприємців – платників єдиного податку (**ПриПЄПів**) сплачувати ще й за себе...” („Дзеркало тижня”, 18.04.2009); „**ПроФОН**дація (заг.) Не зумівши поки що порозумітися з МВФ, уряд намагається домовитися з новими іноземними інвесторами” („Дзеркало тижня”, 7.02.2009).

Подекуди в мові періодики вживають слова-терміни у вигляді скорочених слів. Напр., лексему *інвестор* подають як *інвест*, пор.: „Що зроблять із будинками **інвести**?” („Україна молода”, 24.01.2008). Такі утворення надають публіцистиці розмовності, невимушеності, доступності і наближеності до усного мовлення.

Активно в тематиці економічних новин та коментарів вживають жаргонізми. Використання в мові періодики жаргонізмів характеризується активною і постійною взаємодією загальновживаної лексики та лексики, що знаходиться за межами літературного стандарту.

Найчастіше журналісти послуговуються одиницями, що позначають грошові одиниці, напр.: *бабло* „гроші” [5, с. 42], пор.: „Гроші не пахнуть – **„бабло”** не „фонить” (заг.). *Новоспечений депутат Тернопільської облради погорів на мільйонній об орудці з плутонієм-239*” („Україна молода”, 16.04.2009).

Ще низку лексем становлять слова, що позначають обманні дії у сплатах, викупах тощо. Напр.: *кидати* „обманювати, не повертати взяте чи не платити за виконану роботу, зламавши слово” [5, с. 426], пор.: „...Ганна **„кинула”** ще принаймні кільканадцять полтавців, видуривши в них понад 35 тисяч гривень” („Україна молода”, 20.03.2009).

Відома лексема *лохотрон* „безпрограшна лотерея, яку влаштовують шахраї на вулиці” [5, с. 206] у мові періодики вживається зі значенням „обдурювання”, пор.: „Українські канали знайшли нову статтю прибутку – **„лохотрон”**” („Дзеркало тижня”, 4.04.2009).

Вживаються в пресі жаргонізми окремих соціальних груп, наприклад, лексему *ширнутися* „зробити ін’єкцію наркотику” [5, с. 375] використовують наркомани. Але в періодиці її вживають поряд з лексемами, що позначають економічні, банківські операції, здебільшого обманні. Пор.: „Візьму кредит і **„широнуся”** (заг.). *У Полтаві затримали вагітну наркоманку з сорока паспортами та сотнями довідок*” („Україна молода”, 30.07.2009).

Подекуди в мові мас-медіа вживають жаргонізми-русизми. Так, російський жаргонізм *откат* „откупиться” деякі автори позначають лексемою *відкат*, напр.: „...якби жінка погодилася з вимогою збільшити **„відкат”** правоохоронцям, які нібито „кришували” роботу салону, було б усе добре” („Україна молода”, 26.03.2009). Це призводить до порушення мовних норм, коли журналісти вживають у газетному мовленні русизми.

Жаргонізми, входячи до журналістських матеріалів економічної тематики, розширюють сферу вживання, вони виходять за межі професійних чи соціальних лексем. Таким чином жаргонізми переходять з усно-розмовних стилів і утверджуються в писемних. Жаргонні одиниці надають газетним текстам емоційно-експресивного забарвлення, характеризують відповідні негативні дії.

Висновок. Отже, на початку ХХІ ст. в мові сучасної української публіцистики, крім економічних слів із прямим значенням, активно вживаються лексеми з переносним значенням, а також широко функціонують варваризми, okazіоналізми, трансформовані сполуки, жаргонізми. Така лексика передусім передає негативні процеси в економіці, зневажливе, іронічне ставлення до тих, хто організовує їх неналежним чином.

Слова з переносними значеннями, варваризми, жаргонізми в мові української сучасної преси зазвичай подають у лапках.

Простежується тенденція, що економічні дії та процеси позначають не тільки спеціальні слова-терміни, але й загальновживані лексеми і ті, що функціонують переважно серед соціогруп. Це зумовлено передусім позамовними чинниками: активною участю громадян в економічних процесах, а також держави у світових ринкових відносинах.

Входження до мови преси слів із переносними значеннями та жаргонізмів свідчить про міжстильову взаємодію публіцистики з художнім та розмовним стилями.

Подальші розвідки потребують детальнішого аналізу економічних лексем, які вживаються в переносному значенні, а також слів інших лексико-семантичних груп, що позначають економічні дії та процеси.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.] – К. : ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.
2. Навальна М. Динамічні зрушення в лексико-семантичній системі літературної мови (на прикладі вживання неспеціалізованих лексем на позначення економічних процесів) / Марина Навальна // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 12. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С. 3 – 7.
3. Навальна М. Збагачення публікацій економічної тематики лексемами інших терміносистем / Марина Навальна // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 14. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С. 38 – 41.
4. Словник термінів ринкової економіки / [заг. ред. В.І. Науменка]. – К. : Глобус, 1996. – 288 с.
5. Ставицька Л. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
6. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : Монографія / Олександр Анатолійович Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
7. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад : О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.